

Шебештен Є. Г.

аспірантка кафедри економіки і підприємництва
Ужгородського національного університету

Любка В. В.

аспірант кафедри маркетингу і логістики
Національного університету «Львівська політехніка»

Shebeshten Yedina

Postgraduate Student Department of Economics and Entrepreneurship
Uzhhorod National University

Liubka Vitalii

Postgraduate Student Department of marketing and logistic
Lviv Polytechnic National University

ОСТАННІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Анотація. Робота розкриває останні тенденції та чинники впливу на розвиток сільських територій. Серед чинників, які впливають на розвиток сільських територій виділено: соціальні, інформаційно-цифрові, інституційних перетворень, туристично-рекреаційні, інвестиційні, територіальні (регіональні), виробничі та економічні. Здійснено коротку їх характеристику. Запропоновано платформу диференціації розвитку сільських територій, з врахуванням сукупності чинників, які впливають на їх розвиток; функції, які вони виконують в сучасному ринковому суспільстві та з врахуванням останніх тенденцій розвитку території. Авторами сформовані останні тенденції розвитку сільських територій, серед яких: забезпечення сталого розвитку аграрного комплексу України; мотивація розвитку сільського господарства; ефективна та прозора система державної підтримки; реалізація програм соціального партнерства; децентралізація.

Ключові слова: розвиток сільських територій, сільське господарство, чинники, тенденції розвитку, територія.

Постановка проблеми. Одним із напрямів соціально-економічного розвитку держави є розвиток сільського господарства та сільських територій. Це, в свою чергу, є умовою продовольчого та сировинного забезпечення держави, її економічної незалежності. Відмітимо, що в сучасних умовах змінюються механізми, формуються інноваційні підходи, що постійно еволюціонують та вдосконалюються, які націлені на розвиток сільських територій.

В умовах реалізації реформи децентралізації та переходу до євроінтеграційних процесів, зміни важелів управління важливе значення має вивчення останніх тенденцій демографічної, екологічної та соціальної інфраструктури та чинників, які впливають на розвиток сільської території. Відтак дана піднята тема є актуальною та зумовлює необхідність її ґрунтовного вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження розвитку сільських територій в умовах євроінтеграційних процесів є предметом вивчення науковців і політичних аналітиків. Зокрема поняття «сільські території», основні підходи до його трактування, класифікаційні ознаки розкрито в працях вітчизняних вчених (Газуда Л. [4], Геєць В., Готра В. [18], Добрянська Н., Добрянський Р., Слюсарчук М. [17], Лендел М. [4]). Теоретико-методологічні підходи до розвитку сільських територій впродовж останніх років були висвітлені у низці монографій та аналітичних доповідях, а також великій кількості наукових статей через розробку пропозицій щодо їх практичної реалізації (Антонюк Н., Бочко О. [16], Саблук П. [8], Хомюк Н. [13], Юрчишин В. [15]). Проте і досі залишаються відкритими питання необхідності дослідження останніх тенденцій розвитку сільських територій, які змінюються під впливом часового чинника, зовнішнього та внутрішнього середовища.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження сутності та значення чинників, які впливають на

розвиток сільських територій. Для дослідження впливу чинників на розвиток сільських територій застосовано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Зокрема для обґрунтування структурних складових платформи диференціації розвитку сільських територій застосовано індуктивний, дедуктивний методи. Метод порівняння застосовано при дослідженні функцій сільських територій. Графічний метод використано для наочного зображення платформи диференціації розвитку сільських територій. Абстрактно-логічний метод використано для теоретичних узагальнень і формування висновків.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах можна спостерігати негативний стан сільських територій, що пов'язано з наявністю чинників, які негативно впливають на їх розвиток. Зокрема до чинників, які впливають на розвиток сільських територій належать:

1. Соціальні, які мають вплив на кількість населення, погіршення/покращення матеріальних благ громадян, які проживають в межах сільської місцевості, забезпечення їх високого і стабільного рівня зайнятості.

2. Інформаційно-цифрові чинники передбачають застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією про наявні земельні ресурси, їх види, картографічне розмежування тощо. Відмітимо, що в Україні вже стартував проєкт з цифровізації земель. Міністерство цифровізації підтримує подібні ініціативи. І саме зараз триває робота над системним рішенням у сфері земельного моніторингу, що дозволить працювати на рівні держави і між-відомчої взаємодії [14].

3. Чинники інституційних перетворень, на думку Руснак А.В. пов'язані з відносинами володіння, розподілення та користування земельними, водними ресурсами, об'єктами виробництва, інфраструктури та іншими, які беруть участь у системі багатофункціонального роз-

виту сільських територій, пов'язані з організацією влади і управління на місцях, в регіонах та країні в цілому [7].

4. Туристично-рекреаційні чинники характеризуються взаємозалежністю системи елементів сільського туризму, виробництва та просування індивідуального регіонального туристичного продукту, що має властивість оновлення і постійного розвитку за умов змінного конкурентного середовища в межах конкретної сільської місцевості.

5. Інвестиційні. Реалізація інвестицій у землю в межах сільських територій є необхідною, логічною та закономірною, «...адже без вкладень фінансових ресурсів у землю не буде здійснюватися виробничий процес, тому земельні капіталовкладення в будь-якому разі будуть присутні у сільському господарстві – питання лише в тому, щоб підвищувати зацікавленість підприємців до сільськогосподарської діяльності та грамотного використання земель у процесі господарювання» [9].

6. Територіальні (регіональні) чинники характеризуються автономністю та підвищенням значимості регіонів на рівні різних територіальних утворень, що супроводжується інституційними змінами [11].

7. Виробничі ресурси сільських територій характеризуються впливом не тільки на економіку країни, визначаючи рівень продовольчої та економічної безпеки, але й вирішальною мірою на рівень і якість життя населення сільських територій [6].

8. Економічні чинники сільської території стимулюють розвиток, в першу чергу, сільськогосподарського виробництва [3].

Відмітимо, що розмежування сільських територій, в межах їх видів, сукупність чинників, які впливають на їх розвиток, функції, які вони виконують в сучасному ринковому суспільстві, з врахуванням останніх тенденцій розвитку, загалом, формують платформу диференціації розвитку сільських територій (рис. 1).

«Платформа диференціації розвитку сільських територій» передбачає врахування взаємодії всіх структурних елементів розвитку території, останніх тенденцій, специфічних властивостей земельних ресурсів незалежно від виду території: гірської, горбокуватої та рівнинної. Вихідним моментом формування та реалізації процесу розвитку сільських територій є задоволення потреб населення, які проживають на цій території та суб'єктів господарювання, які функціонують її в межах. Своєчасне виявлення позитивного/негативного впливу на розвиток території забезпечує їх економічний розвиток/занепад.

Відмітимо, що важливим є вчасне надання фінансової підтримки для розвитку сільських територій, зокрема, як це демонструють країни ЄС. Приміром розмір і структуру витрат Європейського Союзу на розвиток сільських територій визначають в межах таких нормативних документів: «Стратегія інтелектуального і зрівноваженого розвитку, сприяючого суспільній активності», «Союз інновацій», «Європейська програма боротьби із бідністю»; «Європа, що ефективно використовує ресурси». Основна мета наявної нормативної бази – сприяння доступу до фінансування досліджень й інновацій, розвитку сільських територій.

З врахуванням даних документів Європейською Комісією у листопаді 2010 р. відкориговано напрями діяльності САП країн – членів ЄС:

1. Підвищення рівня знань у сільському і лісовому господарстві.

2. Підвищення рівня конкурентоспроможності сільського господарства.

3. Підтримка організації логістичного ланцюга і управління ризиком при реалізації сільськогосподарської продукції.

4. Збереження і покращення стану екосистем.

5. Ефективне використання сировини і переходу на безвідходне виробництво агропродукції.

6. Збільшення кількості робочих місць на селі тощо [17, с. 49].

Україна, як країна, яка наслідуює євроінтеграційні процеси відкоригувала власні цілі, що зумовило формування останніх тенденцій розвитку сільських територій:

1. Забезпечення сталого розвитку аграрного комплексу України шляхом впровадження та підтримки ведення органічного виробництва як одного з найважливіших та найперспективніших напрямків реалізації державної аграрної політики сьогодення.

2. Мотивація розвитку сільського господарства, що забезпечується мотивацією працівників та інвесторів. При цьому основними мотивами зайнятості для працівників сільськогосподарських підприємств є: оплата праці, дохід від власності, умови праці, професійний та кар'єрний ріст, право участі у вирішенні господарських питань, отримання від підприємства соціально-культурних послуг [2].

3. Ефективна та прозора система державної підтримки. Держава активно працює в даному напрямі навіть в умовах воєнного стану. Зокрема, Кабінет Міністрів вніс зміни до попередніх рішень щодо надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва для створення єдиного підходу в застосуванні пільгових державних програм кредитування та лізингу, а також з метою розширення можливостей та суб'єктного ряду цих програм. Рішення уряду врегулює термінологію раніше прийнятих постанов, пов'язаних із реалізацією державних програм «Доступні кредити «5-7-9%», «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%» та надання кредитної підтримки на основі портфельних гарантій тощо. Це дає можливість створити єдиний підхід у застосуванні цих постанов на практиці для надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва [12].

4. Реалізація програм соціального партнерства забезпечується реалізацією колективних відносин між соціальними партнерами за участі трудових колективів у встановленні умов праці; в управлінні організаціями, де вони працюють; щодо укладення і виконання колективних договорів та колективних контрактів на національному регіональному, галузевому рівнях; щодо діяльності професійних спілок та інших представницьких органів трудового колективу в соціально-трудових відносинах; щодо утворення та діяльності об'єднань роботодавців; у вирішенні індивідуальних та колективних трудових спорів. Отже, об'єктом соціального партнерства є питання соціально-економічного і трудового спектру, в межах яких укладаються угоди соціальними партнерами.

5. Децентралізація, яка забезпечує «...подолання економічної роз'єднаності, дезінтеграційних процесів, асиметрій та диспропорцій розвитку сільських територій, під впливом яких опинилась їх значна частина, оскільки взаємовідносини між державними органами влади та сільськими громадами залишаються незбалансованими та неврегульованими» [1].

Відмітимо, що в умовах децентралізації сільські території розвиваються з врахуванням активної і відповідальної позиції місцевих громад, які спільно з органами місцевого бізнесу та громадянського суспільства забезпечують розвиток своєї території. За дослідженням Белей С. І. «...розвиток сільських територій – це спосіб господарювання на сільських територіях, який задовольняє соціальні, економічні та екологічні потреби сільського населення».

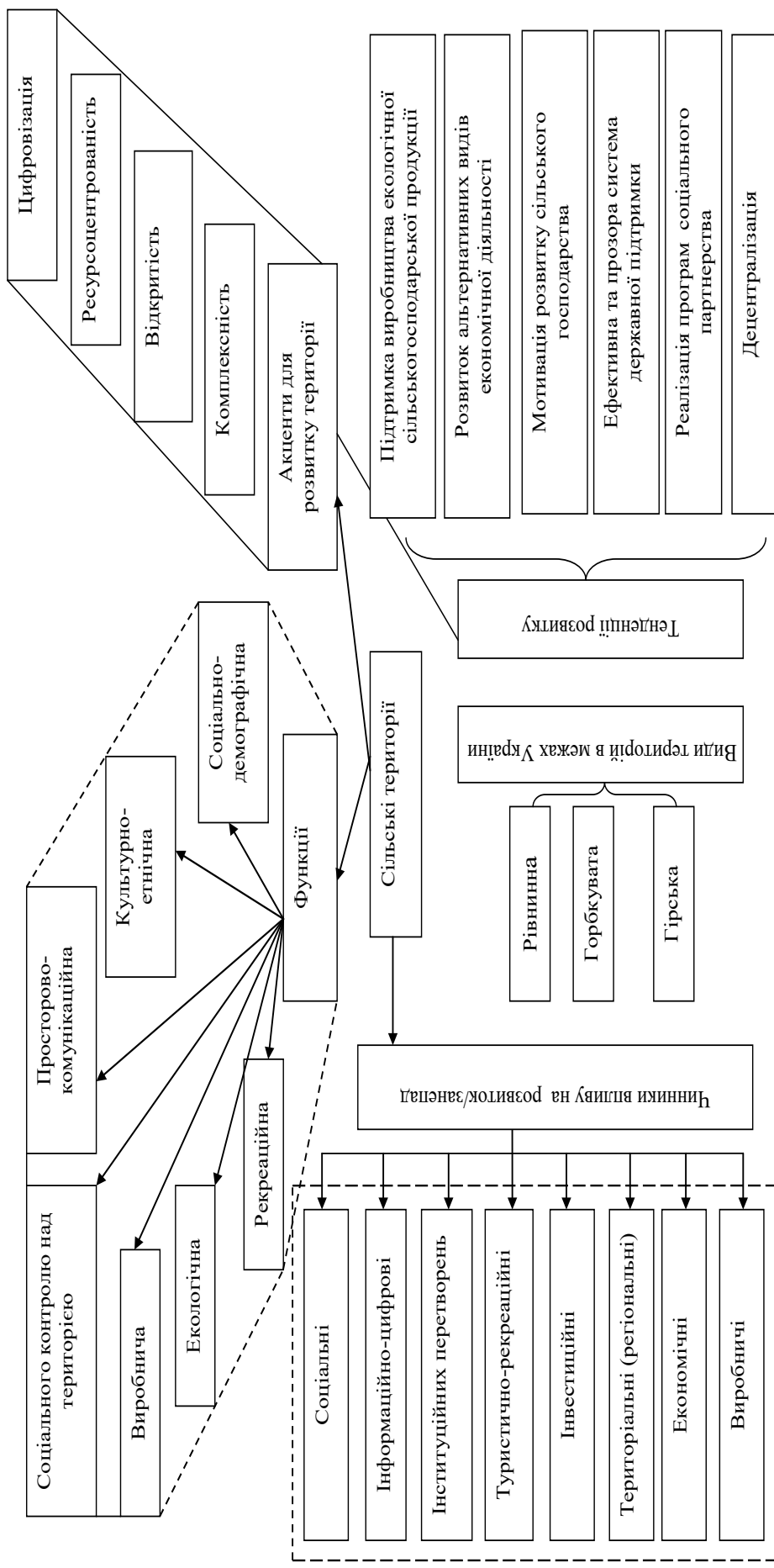

Рис. 1. Платформа диференціації розвитку сільських територій

Джерело: розроблено авторами

Для успішного розвитку сільських територій необхідний комплексний підхід до вирішення проблем та добросовісне виконання зобов'язань. Завдяки цьому підвищується ефективність використання бюджетних коштів, що є прямим і правильним шляхом до стабілізації соціально-економічної ситуації в країні [10].

Висновки. Отже розвиток сільських територій, який є складовою аграрної політики України, повинен бути націлений на безвідходне виробництво сільськогосподарської продукції, безпечне органічне виробництво та дотримання вимог концепції сталого розвитку. Це в свою чергу зменшить рівень шкідливих викидів в навколишнє

середовище, покращить рівень екології та збереже і покращить загальний стан природних ресурсів.

Загалом на розвиток сільських територій впливають соціальні, інформаційно-цифрові, туристично-рекреаційні, інвестиційні, територіальні (регіональні), виробничі та економічні чинники, а також чинники інституційних перетворень. Вони можуть мати як позитивний так і негативний вплив. Все залежить від ефективності та можливостей їх контролю, раціональності використання тощо.

Перспективами подальших досліджень в даному напрямі є обґрунтування альтернативних можливостей у напрямі реструктуризації сільського господарства.

Список використаних джерел:

1. Белей С. І. Розвиток сільських територій. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/80.pdf (дата звернення: 09.08.2022).
2. Гончарук Т. П., Мазур К. В. Особливості формування мотивації праці на підприємствах АПК URL: http://www.rusnauka.com/9_DN_2010/Economics/62114.doc.htm (дата звернення: 18.08.2022).
3. Колесников В. І. Світовий досвід розвитку сільських територій *Ефективна економіка* 2014. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2956> (дата звернення: 21.08.2022).
4. Лендел М. А., Газуда Л. М., Готько Н. М. Зарубіжна практика управління розвитком сільських територій: трансформація досвіду для України. *АгроІнком*. 2012. № 4–6. С. 66–74.
5. Могильний О. М. Державна політика у розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2010. № 10. С. 125–131.
6. Мхитарян Е. Г., Кареба М. І. Регіональні особливості раціонального використання ресурсного потенціалу сільських територій. *Економіка і суспільство*. 2017. Випуск 13. С. 260–264.
7. Руснак А.В. Функції, завдання, чинники функціонування та сталого розвитку сільських територій. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/244.pdf> (дата звернення: 23.08.2022).
8. Саблук П. Розвиток сільських територій – запорука відродження аграрної України. *Вісник аграрної науки*. 2006. № 5. С. 21–23.
9. Смолінська С., Смолінський В. Інвестиційний потенціал земель аграрних підприємств як основа їх інноваційного розвитку. URL: https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/Vlnau_econ_2015_222_10.pdf (дата звернення: 22.08.2022).
10. Талавира М. П., Горай А. О. Розвиток сільських територій в умовах децентралізації. URL: http://eapк.org.ua/sites/default/files/eapк/2018/11/eapк_2018_11_p_75_79.pdf (дата звернення: 22.08.2022).
11. Тульчинський Р. В. Категоріально-понятійний апарат становлення нового регіоналізму *Економічний аналіз : зб. наук. праць*. Тернопільський національний економічний університет / редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2017. Том 27. № 4. С. 111–117.
12. Уряд розширив можливості надання державної підтримки суб'єктам підприємництва. УкрІнформ. 20 липня 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3475639-urad-rozsiriv-mozlivosti-nadanna-derzavnoi-pidtrimki-subektam-pidpriemnictva.html> (дата звернення: 23.08.2022).
13. Хомюк Н. Л. Особливості формування категорії «сільські території». *Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. № 17(2). С. 117–120.
14. Шеремета Д. В Україні стартував проєкт з цифровізації землі. URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/v-ukrajini-startuvav-projekt-z-cifrovizaciji-zemli-yak-vin-pracyuvatime-762937.html> (дата звернення: 18.08.2022).
15. Юрчишин В. В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектору економіки. *Економіка АПК*. 2005. № 3. С. 3–10.
16. Antoniuk N., Perkhach O. & Bochko O. Decentralization of rural areas through publicprivate partnership. *Scientific Papers: Management, Economic Engineering in Agriculture & Rural Development*. 2021. Vol. 21. Issue 1. P. 55–65.
17. Dobrianska N., Vechtomova H., Dobrianskyi R. Slusarciuc M., United territorial community as a subject of strategic territory development planning. *Economic Journal Odessa Polytechnic University*. 2021. № 2(16). P. 49–59.
18. European Commission, Agriculture and Rural Development. The future of CAPmarket measures. «Agricultural Policy Perspectives Briefs» 2011. Brief no. 3, p. 9.
19. Hotra V. Using a sharing-platform to prevent a new outbreak of COVID-19 pandemic in rural areas. *Global J. Environ. Sci. Manage*. 2021. 7(2): 155–170.

References:

1. Belei S. I. (2021) Rozvytok silskykh terytorii [Development of rural areas]. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/80.pdf (accessed 09 August 2022).
2. Honcharuk T. P., Mazur K. V. (2010) Osoblyvosti formuvannia motyvatsii pratsi na pidpriemstvakh APK [Peculiarities of the formation of work motivation at agribusiness enterprises]. Available at: http://www.rusnauka.com/9_DN_2010/Economics/62114.doc.htm (accessed 18 August 2022).
3. Kolesnykov V. I. (2014) Svitovi dosvid rozvytku silskykh terytorii [World experience of development of rural areas]. *Efficient economy*, no. 4. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2956> (accessed 21 August 2022).
4. Lendel M. A., Gazuda L. M., Gotko N. M. (2012) Zarubizhna praktyka upravlinnia rozvytkom silskykh terytorii: transformatsiia dosvidu dlia Ukrainy [Foreign practice of managing the development of rural areas: transformation of experience for Ukraine]. *AgroIncom*, no. 4-6, pp. 66–74.

5. Mohylnyi O. M. (2010) Derzhavna polityka u rozvytku silskykh terytorii [State policy in the development of rural areas]. *Economy of agro-industrial complex*, no. 10, pp. 125–131.
6. Mkhitaryan E. H., Kareba M. I. (2017) Rehionalni osoblyvosti ratsionalnoho vykorystannia resursnoho potentsialu silskykh terytorii [Regional features of the rational use of the resource potential of rural areas]. *Economy and society*, vol. 13, pp. 260–264.
7. Rusnak A. V. (2012) Funktsii, zavdannia, chynnyky funktsionuvannia ta staloho rozvytku silskykh terytorii [Functions, tasks, factors of functioning and sustainable development of rural areas]. Available at: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/244.pdf> (accessed 23 August 2022).
8. Sabluk P. (2006) Rozvytok silskykh terytorii – zaporuka vidrodzhennia ahraryi Ukrainy [Rural development is the key to the revival of agrarian Ukraine]. *Bulletin of Agricultural Science*, 5, 21–23.
9. Smolinska S., Smolynskyi V. (2015) Investytsiyni potentsial zemel ahrarynykh pidpriemstv yak osnova yikh innovatsiynoho rozvytku [Investment potential of lands of agrarian enterprises as the basis of their innovative development]. Available at: https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/Vlnau_econ_2015_222_10.pdf (accessed 22 August 2022).
10. Talavyriya M. P., Horai A. O. (2018) Rozvytok silskykh terytorii v umovakh detsentralizatsii [Development of rural areas in conditions of decentralization]. Available at: http://eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2018/11/eapk_2018_11_p_75_79.pdf (accessed 22 August 2022).
11. Tulchynskyi R. V. (2017) Katehorialno-poniatiyni aparat stanovlennia novoho rehionalizmu [Categorical and conceptual apparatus of the formation of new regionalism]. *Ekonomichnyi analiz: zb. nauk. prats. Ternopil'skyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet / redkol.: O. V. Yaroshchuk (holov. red.) ta in. Ternopil: Vydavnychopolihrafichnyi tsentr Ternopil'skoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu «Ekonomichna dumka»*, t. 27, no. 4, pp. 111–117.
12. Uriad rozshyryv mozlyvosti nadannia derzhavnoi pidtrymky subiektam pidpriemnytstva [The government has expanded the possibilities of providing state support to business entities]. Ukrinform. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3475639-urad-rozsriv-mozlivosti-nadanna-derzavnoi-pidtrimki-subektam-pidpriemnictva.html> (accessed 23 August 2022).
13. Khomiuk, N. L. (2018) Osoblyvosti formuvannia katehorii «silski terytorii» [Features of the formation of the category «rural areas»]. *Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo – International economic relations and the world economy*, 17(2), 117–120. (in Ukrainian)
14. Sheremeta D. V. (2021) Ukraini startuvav proiekt z tsyfrovizatsii zemli [A land digitization project has been launched in Ukraine]. Available at: <https://glavcom.ua/economics/finances/v-ukrajini-startuvav-proiekt-z-cifrovizaciji-zemli-yak-vin-pracyuvatime-762937.html> (accessed 18 August 2022).
15. Yurchyshyn V. V. (2005) Silski terytorii yak systemo utvoriuiuchi faktory rozvytku ahrarynoho sektoru ekonomiky [Rural areas as system-forming factors in the development of the agricultural sector of the economy]. *Ekonomika APK – Economics of agro-industrial complex*, 3, 3–10. (in Ukrainian)
16. Antoniuk N., Perkhach O. & Bochko O. (2021) Decentralization of rural areas through publicprivate partnership [Decentralization of rural areas through publicprivate partnership]. *Scientific Papers: Management, Economic Engineering in Agriculture & Rural Development*, vol. 21, issue 1, pp. 55–65.
17. Dobrianska N., Vechtomova H., Dobrianskyi R., Slusarciuc M. (2021) United territorial community as a subject of strategic territory development planning [United territorial community as a subject of strategic territory development planning]. *Economic Journal Odessa Polytechnic University*, no. 2(16), pp. 49–59.
18. European Commission, Agriculture and Rural Development (2011) The future of CAPmarket measures [European Commission, Agriculture and Rural Development. The future of CAPmarket measures]. «Agricultural Policy Perspectives Briefs» Brief no. 3, p. 9.
19. Hotra V. (2021) Using a sharing-platform to prevent a new outbreak of COVID-19 pandemic in rural areas [Using a sharing-platform to prevent a new outbreak of COVID-19 pandemic in rural areas]. *Global J. Environ. Sci. Manage*, 7(2): 155–170. DOI: 10.22034/gjesm.2021.02.01 Available at: https://www.gjesm.net/article_45801.html

LATEST TRENDS AND FACTORS OF INFLUENCE ON THE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

Summary. The work reveals the latest trends and factors influencing the development of rural areas. Among the factors that influence the development of the rural regions, the following are highlighted: social, informational, and digital, institutional transformations, tourist and recreational, investment, territorial (regional), industrial and economic. A brief description of them has been made. A platform for differentiation of the development of rural areas is proposed, taking into account the set of factors that affect their development, the functions they perform in the modern market society, and taking into account the latest trends in the development of the territory. The authors formed the latest trends in developing rural areas, including ensuring the sustainable development of Ukraine's agrarian complex, motivating agricultural development, effective and transparent system of state support, implementing social partnership programs, and decentralization. It was established that the development of rural areas is a component of the agricultural policy of Ukraine. The article also focuses on the fact that the development of rural areas should be aimed at waste-free production of farm products, organic, safe output, and compliance with the requirements of the concept of sustainable development. This, in turn, will reduce the level of harmful emissions into the environment, improve the level of ecology and preserve and improve the general state of natural resources. The purpose of this article is to study the essence and significance of factors that affect the development of rural areas. To analyze the influence of elements on the development of the rural regions, general scientific and special research methods were applied. In particular, inductive and deductive methods were used to substantiate the structural components of the differentiation platform for the development of rural areas. The way of comparison was applied when investigating the functions of rural areas. The graphic method was used to visualize the differentiation platform of the development of the rural regions. The abstract-logical method is used for theoretical generalizations and the formation of conclusions.

Key words: rural development, agriculture, factors, trends of development, rural.